

УДК 378.12.64

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2025.01.158>

Олена ВАСИЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент

Хмельницький національний університет

Хмельницький, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4935-0258>

Інна МАРТИНЮК

старший викладач

Хмельницький національний університет

Хмельницький, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7751-8974>

СТУДЕНТСЬКА ГРУПА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИХ УСТАНОВОК СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті розглянуто особливості впливу студентської групи на формування навчально-професійних установок студентів. З'ясовано, що на формування навчальної мотивації та навчально-професійних установок студентів значно впливає рівень розвитку групи, до якої вони належать. Встановлено, що в студентському віці відбувається активне формування особистості майбутнього фахівця і значну роль у цьому відіграє не лише зміст навчання, але й студентське середовище, тобто студентська група, яка здійснює соціалізуючу і виховну дію на особистість студента. Студентська група є первинною та малою групою, створеною у закладі вищої освіти. Підкреслено, що на характер розвитку і набуття студентом професійних компетенцій впливає рівень розвитку тієї студентської групи, членом якої він є. З'ясовано, що чим вищим є рівень розвитку групи, тим сильніший її вплив на окремого студента. Встановлено, що знаннявий підхід, який базується на необхідності надання студентам лише професійних знань та формування у них умінь і навичок, призводить до того, що спостерігається деяке нехтування проблемою становлення особистості фахівця в межах студентської групи, не приділяється належна увага розвитку його професійного потенціалу та формуванню навчально-професійних установок. З'ясовано, що установка є зумовленим минулим досвідом станом готовності, схильністю індивіда до певної активності або дії в певній ситуації. Вона виконує різноманітні функції, основними з яких є: функція характеру перебігу стабільної діяльності, яка

дозволяє зберігати її спрямованість у швидко змінюваних ситуаціях; функція звільнення людини від необхідності приймати рішення і контролювати перебіг діяльності в стандартних ситуаціях; функція інертності діяльності, що ускладнює пристосування до нових ситуацій. Навчально-професійні установки визначено як ефективний чинник становлення майбутнього фахівця, тому формування навчально-професійних установок є вагомим фактором, що забезпечує розвиток його особистісних якостей та моральних цінностей. Встановлено, що взаємодія у студентській групі визначає парадигму професійної комунікації студентів і є чинником формування у них навчально-професійних установок. Запропоновано використовувати потенціал студентських груп та активні методи навчання у розвитку навчальної мотивації і навчально-професійних установок студентів.

Ключові слова: установка, навчально-професійні установки, студенти, студентська група, заклад вищої освіти.

Olena VASYLENKO

*PhD in Education, Associate Professor,
Khmelnytskyi National University
Khmelnytskyi, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4935-0258>

Inna MARTYNIUK

*senior lecturer
Khmelnytskyi National University
Khmelnytskyi, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7751-8974>

STUDENT GROUP AS A FACTOR IN THE FORMATION OF STUDENTS' EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL ATTITUDES

Abstract. The article describes the peculiarities of the influence of the student group on the formation of students' educational and professional attitudes. It has been found that the formation of students' learning motivation and educational and professional attitudes largely depends on the level of development of the group to which they belong. It has been established that in the student's age there is an active formation of the personality of the future specialist and a significant role in this is played not only by the content of education, but also by the student environment, that is, the student group, which has a socialising and educational effect on the student's personality. A student group is a primary, small group officially established in a higher

education institution, which is determined by the needs of management. It has been emphasised that the nature of the development and acquisition of professional competences by a student largely depends on the level of development of the student group to which he or she belongs. It is found that the higher the level of development of the group, the stronger its influence on the individual student. It is established that the knowledge-based approach, which is based on the need to provide students with only professional knowledge and the formation of their skills and abilities, leads to a certain neglect of the problem of the formation of the personality of a specialist within a student group, and does not pay due attention to the development of their professional potential and the formation of educational and professional attitudes. It has been found that an attitude is a state of readiness, a predisposition of an individual to a certain activity or action in a certain situation, determined by past experience. It performs a variety of functions, the main ones being: the function of the nature of the course of stable activity, which allows maintaining its focus in rapidly changing situations; the function of freeing a person from the need to make decisions and control the course of activity in standard situations; the function of inertia of activity, which makes it difficult to adapt to new situations. Educational and professional attitudes are defined as an effective factor in the formation of a future specialist, so the formation of educational and professional attitudes is an important factor that ensures the development of his or her personal qualities and moral values. It is established that interaction in a student group determines the paradigm of professional communication of students and is a factor in the formation of their educational and professional attitudes. It is proposed to use the potential of student groups and active teaching methods in the development of students' learning motivation and educational and professional attitudes.

Keywords: attitude, educational and professional attitudes, students, student group, higher education institution.

Постановка проблеми. На характер розвитку особистості студента, формування його навчальної мотивації та навчально-професійних установок в закладі вищої освіти (далі – ЗВО) значний вплив має рівень розвитку групи, членом якої він є. Стосунки в студентській групі стимулюють не лише розвиток самооцінки та саморегуляції студентів, але й впливають на формування їх потреби розуміти вимоги інших людей, оцінювати власні можливості, впроваджувати їх у певну діяльність та визначити її результати.

Комунікативна взаємодія у студентській групі визначає парадигму професійного спілкування майбутніх фахівців. Група здійснює значний вплив на розвиток позитивних особистісних якостей студентів, їх професійної спрямованості та професійної ідентифікації.

Аналіз досліджень. Вивченню питань формування навчальної та професійної мотивації студентів присвячені праці І. Березневої [Березнева, 2020], Ю. Калюжної [Калюжна, Тесленко, 2018], І. Нікітіної [Нікітіна, Мартич, 2010], І. Мартич [Нікітіна, Мартич, 2010], Т. Садової [Садова, 2011], Л. Сердюк [Сердюк, 2014], М. Тесленко [Калюжна, Тесленко, 2018] та інших.

Про роль студентської групи у розвитку навчальної мотивації студентів зазначають у своїх дослідженнях такі науковці: Ю. Буренніков [Буренніков, Хом'юк, 2007], Л. Подоляк [Подоляк, Юрченко, 2006], І. Хом'юк [Буренніков, Хом'юк, 2007], В. Юрченко [Подоляк, Юрченко, 2006] та інші.

Незважаючи на багатоаспектність вивчення розглянутої проблеми, мало-дослідженими залишаються питання формування навчально-професійних установок студентів і впливу на цей процес студентської групи.

Мета статті полягає в розкритті особливостей впливу студентської групи на формування навчально-професійних установок студентів.

Виклад основного матеріалу. У студентському віці відбувається активний розвиток соціальної зрілості особистості, що полягає у її здатності опанувати широкий репертуар соціальних ролей. Як вважають Ю. Буренніков та І. Хом'юк, це період юності, який «характеризується складністю становлення особистості та розвитком таких особистісних якостей, як: відповідальність, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність, уміння володіти собою. В студентському віці в людини з'являються інтереси до моральних проблем: сенсу буття, життєвих цілей, способу життя, любові, вірності тощо» [Буренніков, Хом'юк, 2007].

У віці 17-19 років молода особистість намагається побудувати стосунки з іншими людьми, що може призводити до конфліктів та викликати негативні реакції з боку оточуючих. Ю. Буренніков та І. Хом'юк стверджують, що «навчаючись в закладі вищої освіти, молода особистість діє згідно своїх цілей, умов, мотивів, і це стає основним способом формування її як майбутнього фахівця. У неї активно розвиваються: властивості особистості (направленість, темперамент, здібності); пізнавальні психічні процеси (відчуття, сприймання, уява, пам'ять, мислення, мова, увага, спостережливість); емоційно-вольові процеси і психологічні стани (впевненість, зібраність, готовність до активних дій і інші)» [Буренніков, Хом'юк, 2007].

У формуванні особистості майбутнього фахівця значне місце посідає не лише зміст навчання, але й студентське середовище, тобто студентська група, яка здійснює соціалізуючу і виховну дію на особистість студента [Лозова, 2014].

Студентська група, за визначенням Л. Подоляк та В. Юрченко, є «первинною, малою групою, офіційно створеною у ЗВО, що зумовлюється потребами управління. В студентській групі розвиваються як універсальні компетенції майбутніх фахівців, так і професійні, необхідні конкретному спеціалісту» [Подоляк, Юрченко, 2006].

О. Лозова звертає увагу на те, що студентська група поступово проходить певні етапи свого розвитку за рахунок динамічних процесів, які відбуваються у ній: диференціації та інтеграції, структуризації, поява лідерів, формування і зміни міжособистісних стосунків тощо. Всі ці групові процеси впливають як на успішність спільної діяльності групи, так і на особистість кожного студента, розвиток його професійних якостей, успішність навчання. Тому характер розвитку і набуття студентом професійних компетенцій значною мірою залежить

від рівня розвитку групи, до якої він належить. При чому, чим вищий рівень розвитку групи, тим сильніший її вплив на окремого студента [Лозова, 2014].

Важливою є психологічна атмосфера, яка панує в студентській групі. Ця атмосфера відображає якісну сторону міжособистісних стосунків, стан групового настрою. Групова атмосфера може сприяти або перешкоджати навчанню, спільній діяльності, розвитку професійних якостей студентів. Для успішного формування професійних компетенцій в групі має бути сприятлива психологічна атмосфера, без протиріч і конфліктів [Лозова, 2014].

Л. Подоляк та В. Юрченко зосереджують увагу на неформальні взаємини, які формуються та проявляються в студентській групі, що пояснюється сенситивністю юнацького віку до особистісних стосунків, бурхливим розвитком емоційно-вольової сфери молодих людей. Тому тривалість спільного проведення часу в колі своїх одногрупників є найдовшою саме в студентському віці [Подоляк, Юрченко, 2006].

Важливим для розвитку майбутнього фахівця є його психологічний статус в студентській групі, що пов'язаний із пізнавальною активністю, ставленням до навчання, науково-дослідної і громадської діяльності тощо. Гарні стосунки в групі спостерігаються серед тих студентів, які активно включені в щоденне життя групи: регулярно відвідують заняття, добре навчаються, мають друзів серед одногрупниками. Такі студенти мають високий статус в групі. А ті студенти, які пропускають заняття, не беруть участі в студентських заходах мають досить низький груповий статус [Лозова, 2014].

Л. Подоляк та В. Юрченко виокремлюють основні механізми, які діють в студентській групі:

- професійна мотивація, розвиток і зміцнення групи, що впливають на професіоналізацію майбутнього фахівця. На розвиток цієї мотивації впливає взаємодія з одногрупниками і студентами старших курсів, а саме: спільні бесіди, дискусії, групові обговорення актуальних питань тощо;
- стереотипізація, що відображає образ фахівця певної спеціальності в масовій свідомості. В групі цей образ-стереотип обговорюється, поступово наповнюється більш глибоким змістом, стає зразком;
- професійна ідентифікація, яка може бути з групою та з іншою людиною, яка досягла значних результатів в професійній діяльності [Подоляк, Юрченко, 2006].

Зауважимо, що «знаннявий підхід, який базується на необхідності надання студентам лише професійних знань та формування у них умінь і навичок, призводить до того, що спостерігається деяке нехтування проблемою становлення особистості фахівця в межах студентської групи, не приділяється належна увага розвитку його професійного потенціалу та формуванню навчально-професійних установок. Проте саме внутрішня мотивація надає позитивне професійне спрямування на якісну реалізацію майбутнього фахівця як професіонала у тій спеціальності, яку він здобуває в ЗВО» [Василенко, 2024, С. 114].

У педагогічному словнику визначено, що установка – це «зумовлений минулим досвідом стан готовності, схильність індивіда до певної активності або дії в певній ситуації... Установка виступає опосередкованою ланкою у взаємозв'язках потреб індивіда й середовища» [Гончаренко, 1997, С. 34–341].

Основними функціями установки є наступні:

1) установка визначає характер перебігу діяльності та виступає механізмом стабілізації, що дозволяє зберігати її спрямованість в ситуаціях, які змінюються;

2) установка звільняє людину від необхідності приймати рішення і контролювати перебіг діяльності в стандартних ситуаціях;

3) установка може бути фактором, що обумовлює інертність діяльності та ускладнює пристосування до нових ситуацій [Василенко, 2016].

З метою характеристики особливих станів людини та її свідомості, які ґрунтуються на її попередньому досвіді та передують реальній поведінці, дослідниками було введено поняття «атитюд» (соціальна установка). Пізніше М. Сміт запропонував трикомпонентну структуру атитюду, яка складалася з трьох компонентів: когнітивного (пізнавального), афективного (емоційного) та конативного (поведінкового) [Моргун, Тітов, 2013].

Навчально-професійну установку визначаємо як «ефективний чинник становлення майбутнього фахівця, тому формування навчально-професійних установок є вагомим фактором, що забезпечує розвиток його особистісних якостей та моральних цінностей» [Василенко, 2024, С. 115].

Вважаємо, що вивчення ролі студентської групи у формуванні навчально-професійних установок студентів та особливостей їх професійного становлення в ЗВО дозволяє системно і цілеспрямовано управляти процесом їх професійного розвитку, сприяє у побудові ними власної системи професійних цінностей та формуванні впевненості у собі як професіоналів.

На нашу думку, студентська група високого рівня розвитку із високою згуртованістю, сприятливою психологічною атмосферою є важливим чинником формування навчально-професійних установок студентів. Науково-педагогічні працівники та куратори студентських груп мають цілеспрямовано впливати на розвиток навчальної мотивації та навчально-професійних установок студентів. Цьому сприятиме використання потенціалу студентських груп та активних методів навчання, що є ефективним способом формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Висновки. Отже, теоретичний огляд впливу студентської групи на формування навчально-професійних установок студентів дозволяє стверджувати, що студент є молодого особистістю, яка цілеспрямовано готується до виконання функцій фахівця у тій чи іншій професійній сфері. Діяльність студента відображає його соціальну та пізнавальну активність, прагнення до самореалізації й самоствердження. А студентська група, маючи власні чітко виражені специфічні риси стилю студентського життя, допомагає розкриттю потенційних здібностей і талантів студентів, розвитку їх інтелекту, формуванню

у них навчально-професійних установок, розширенню їх кола спілкування та отримання певної професії.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку вбачаємо у вивченні ролі студентської групи у формуванні професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей.

Література

1. Березнева І. Роль викладача ВВНЗ у вирішенні проблеми формування мотивації в процесі вивчення іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. 2020. Вип. 32. Том 1. С. 160–164.
2. Буренніков Ю. А., Хом'юк І. В. Фактори адаптації студентів першого курсу до навчання у вищому технічному навчальному закладі. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2007. № 3. С. 93–97.
3. Василенко О. Обґрунтування вагомості формування навчально-професійних установок та розвитку професійної спрямованості у майбутніх фахівців соціономічного профілю. *VIII Геретівські читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Тернопіль, 27 вересня 2024 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2024. С. 113–116.
4. Василенко О. Особливості формування навчально-професійних установок в студентів-психологів під час навчання у вищому навчальному закладі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 4. С. 137–147.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ «Либідь», 1997. 373 с.
6. Калюжна Ю. І., Тесленко М. М. Мотиваційний аспект розвитку творчої особистості старшокласника. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 59–64.
7. Лозова О. М. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів : монографія. Вінниця: Віндрук, 2014. 184 с.
8. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 464 с.
9. Нікітіна І. В., Мартич І. В. Формування професійної мотивації студента як детермінанти його творчого розвитку і працевлаштування. *Вісник НТТУ-КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. Вип. 1. С. 206–211.
10. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. Київ: Філ-студія, 2006. 320 с.
11. Садова Т. А. Розвиток мотивації пізнавальної діяльності студентів в умовах кредитно-модульного навчання. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 364–367.
12. Сердюк Л. З. Чинники внутрішньої мотивації учіння студентів ВНЗ. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*. 2014. Вип. 679. С. 148–156.

References

1. Berezneva I. Rol vykladacha VVNZ u vyrishenni problemy formuvannia motyvatsii v protsesi vyvchennia inozemnoi movy [The Role of a Higher Education Teacher in Solving the Problem of Motivation Formation in the Process of Learning a Foreign Language]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Pedahohika*. 2020. vol. 32. Tom 1. pp. 160–164 (in Ukrainian).
2. Buriennikov Yu. A., Khomiuk I. V. Faktory adaptatsii studentiv pershoho kursu do navchannia u vyshchomu tekhnichnomu navchalnomu zakladi [Factors of adaptation of first-year students to studying at a higher technical educational institution]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. 2007. no 3. pp. 93–97 (in Ukrainian).
3. Vasylenko O. Obgruntuvannia vahomosti formuvannia navchalno-profesiinykh ustanovok ta rozvytku profesiinoi spriamovanosti u maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoho profilu [Substantiation of the importance of the formation of educational and professional attitudes and development of professional orientation in future specialists in socio-economic profile]. *VIII Geretivski chytannia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Ternopil, 27 veresnia 2024 r.). Ternopil: FOP Osadtsa Yu. V., 2024. pp. 113–116 (in Ukrainian).
4. Vasylenko O. Osoblyvosti formuvannia navchalno-profesiinykh ustanovok v studentiv-psykholohiv pid chas navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi [Peculiarities of Formation of Educational and Professional Attitudes in Psychology Students during their Studies at a Higher Educational Institution]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. 2016. no. 4. pp. 137–147 (in Ukrainian).
5. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv «Lybid», 1997. 373 p. (in Ukrainian).
6. Kaliuzhna Yu. I., Teslenko M. M. Motyvatsiinyi aspekt rozvytku tvorchoi osobystosti starshoklasnyka [The motivational aspect of the development of a high school student's creative personality]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky*. 2018. vol. 3. T. 2. pp. 59–64 (in Ukrainian).
7. Lozova O. M. Kompetentnisnyi pidkhid u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh psykholohiv [Competence-based approach in the professional training of future psychologists]: monohrafiia. Vinnytsia: Vindruk, 2014. 184 p. (in Ukrainian).
8. Morhun V. F., Titov I. H. Osnovy psykholohichnoi diahnostyky [Basics of psychological diagnostics]: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo», 2013. 464 p. (in Ukrainian).
9. Nikitina I. V., Martych I. V. Formuvannia profesiinoi motyvatsii studenta yak determinanty yoho tvorchoho rozvytku i pratsevtashtuvannia [Formation of professional motivation of students as a determinant of their creative

- development and employment]. *Visnyk NTTU-KPI. Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika*. 2010. vol. 1. pp. 206–211 (in Ukrainian).
10. Podoliak L. H., Yurchenko V. I. *Psykhologhiia vyshchoi shkoly* [Psychology of Higher Education]: navchalnyi posibnyk dlia mahistrantiv i aspirantiv. Kyiv: Fil-studiia, 2006. 320 p. (in Ukrainian).
 11. Sadova T. A. Rozvytok motyvatsii piznavalnoi diialnosti studentiv v umovakh kredytno-modulnoho navchannia [Development of motivation of students' cognitive activity in the conditions of credit-module learning]. *Nauka i osvita*. 2011. no. 4. pp. 364–367 (in Ukrainian).
 12. Serdiuk L. Z. Chynnyky vnutrishnoi motyvatsii uchinnia studentiv VNZ [Factors of intrinsic motivation of university students to study]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Pedahohika ta psykhologhiia*. 2014. vol. 679. pp. 148–156 (in Ukrainian).